

EMPOBRIMENT I FAMÍLIES: línies vermelles i mesures urgents

CONCEPTES BÀSICS:

Famílies | Malgrat que el context de socialització de les persones ha canviat força en els darrers temps, passant d'un model proper a un molt més globalitzat, la família segueix sent la primera font de socialització i és en el sí d'aquesta que es produeixen els llaços primaris d'altruisme i redistribució. D'aquesta manera, la família continua mantenint-se com a primera institució del Benestar.

Pobresa | Definim la pobresa com la carència de recursos para satisfer les necessitats bàsiques d'una persona, que es poden englobar en cinc grans elements: salut, nutrició, habitatge, educació, i ocupació.

1. Introducció

Quan parlem de '**família**' podem pensar en molts aspectes, però una de les idees nuclears del concepte és que es tracta d'una de les cèl·lules bàsiques de la societat, amb funcions de protecció, alimentació, estimació i transmissió de models culturals i socials. També es pot presentar com a salvaguarda de l'àmbit privat de la persona davant la resta de la societat, o com a espai relacional que ajuda al desenvolupament social, cultural i individual dels seus components.

A més, en els darrers anys ha estat valorada com a 'prestadora de serveis' als seus membres, realitzant en certa manera la funció que l'Estat del benestar hauria d'haver assegurat a la ciutadania i representant, així, un gran estalvi per a la despesa pública.

Durant molt de temps, al parlar de família ens hem referit al model tradicional, definit per la seva estructura patriarcal i extensa. Avui ja no existeix una única tipologia de família, sinó que són diversos: família amb pare i mare, i un o més fills, famílies monomarentals o monoparentals, famílies separades o reconstituïdes, famílies amb dues mares o dos pares, famílies extenses, etc. Tots ells, però, responen a un mateix terme.

La diversitat existent posa de manifest valors i necessitats diferents i la societat actual, en el marc de les polítiques socials a favor de la família, ha de ser garant de la seva protecció i assegurar la cobertura de les seves necessitats bàsiques, en qualsevol circumstància i context.

EMPOBRIMENT I FAMÍLIES: línies vermelles i mesures urgents

2. Punts de partida

2.1. Perquè parlem d'empobriment i famílies?

Per la **preocupació de les entitats d'ECAS davant la fragilitat de la família avui**, afectada per una crisi que empitjora dia a dia i que la condueix, en alguns casos, a un empobriment progressiu i sever. No únicament ens preocupa la família, sinó també altres sectors amplis de la població, però en el cas de la família ens sembla especialment alarmant l'impacte de la pobresa en un col·lectiu tan vulnerable i rellevant com és la infància. Al nostre entendre, cal tractar correctament les situacions familiars perquè, en funció de com s'abordin les necessitats dels infants, es determina la formació de la seva personalitat i es condiona el seu futur.

Volem ressaltar, a més, que **la millora de la situació familiar és la millora de la societat en conjunt, i les mesures preventives són la millor inversió** per a aquesta societat. Tot i estar recollit en diferents lleis, cal incidir en que actuar sobre la família i la infància és garantir que les dones i els homes de demà puguin ser persones responsables i amb capacitat de desenvolupar la seva autonomia.

Finalment, parlem d'empobriment i famílies perquè **la situació actual està colpejant amb molta força els més vulnerables**, per la **incertesa generalitzada** que provoca la degradació de les polítiques de benestar social i el **desconeixement en relació a les inversions socials**: Renda Mínima d'Inserció i altres prestacions, ocupació i treball, habitatge, salut, educació...

2.2. Què pretenem amb aquest document?

Volem fer arribar als poders públics les nostres propostes de col·laboració, adequades al moment que vivim, i establir vincles que permetin optimitzar les nostres accions.

Hem detectat una sèrie de línies vermelles que, com a societat, no podem permetre'ns traspassar, i per aquest motiu pensem que la col·laboració entre societat civil i administracions públiques ha d'orientar-se inequívocament en una mateixa direcció que reforci el treball comú i complementari dels diferents actors.

Hem detectat que cal **garantir la salvaguarda i extensió dels drets per a una vida digna**, especialment dels col·lectius més vulnerables, i creiem que aquesta salvaguarda passa per disposar d'un habitatge i uns ingressos que

EMPOBRIMENT I FAMÍLIES: línies vermelles i mesures urgents

permetin cobrir les necessitats bàsiques de la persona, així com per assegurar els drets a la salut, l'educació i el treball.

3. Les dades

Amb l'arribada de l'actual context social i econòmic, els nivells de **risc a la pobresa** augmenten estrepitosament. A Catalunya, el panorama és devastador:

- Més de 714.000 llars amb infants tenen tots els seus membres adults sense feina, la qual cosa suposa un augment del 120% entre 2007 i 2010
- El 19,9% de les llars es troben en situació de risc a la pobresa
- L'índex de pobresa infantil supera el 26%
- L'índex de risc de pobresa i exclusió social dels nens i nenes és d'un 29,8%
- 325.000 nenes i nens viuen en llars per sota el llindar de la pobresa

*Fonts: Informe INSOCAT juliol 2013; Informe Unicef *La Infancia en España 2012-2013*; Eurostat; Idescat

A banda de les estadístiques oficials, les entitats constatem un número significatiu i creixent de persones que pateixen veritables drames humans i que no queden registrades enlloc.

4. Les conseqüències

En els darrers anys hem detectat una creixent tendència a la **intensificació de la precarietat**. Les famílies avui han d'afrontar molts reptes: manca de feina o condicions de treball precàries, dissolució i recomposició de les unitats familiars, reunificació familiar amb convivència de tres generacions a la mateixa llar, processos migratoris, habitatge insalubre i/o sobre-ocupació etc. Reptes que, especialment quan se sumen, configuren nous perfils de vulnerabilitat i pobresa.

4.1. En els adults

L'exclusió social comporta una reducció de la participació de la persona, la falta de participació en els sistemes comuns de desenvolupament i convivència pot anar acompanyada de problemes com desnutrició, mala salut, major mortalitat, etc.

Des del punt de vista psicològic les persones que pateixen exclusió social solen sentir-se al marge, impotents i en situació d'inferioritat. La baixa autoestima, depressió, baixa motivació, ansietat, aïllament, falta d'identitat, desorientació, etc. poden

EMPOBRIMENT I FAMÍLIES: línies vermelles i mesures urgents

ser altres conseqüències psicològiques sobre l'individu i les seves capacitats en relació a la criança dels fills.

Des del punt de vista social, l'exclusió de certs individus és una pèrdua d'oportunitats de desenvolupament per a la societat, ja que provoca segregació, fractura social i conflictes que llasten el creixement i l'evolució social. Impedeix que la societat aprofiti els beneficis d'un entorn multicultural i caracteritzat per la diversitat. Els disturbis a França i altres països europeus són un exemple de com l'existència de grups exclosos pot posar en perill la cohesió d'un país sencer.

Des del punt de vista econòmic, el fet que certs segments de població no participin de les estructures productives és una pèrdua en termes de potencial del capital humà. A més, pot contribuir a l'aparició d'economia submergida, desequilibris en la distribució de la riquesa, zones segregades o degradades, etc.

Des del punt de vista democràtic, es trenquen el principi d'igualtat, la garantia dels drets fonamentals i les possibilitats participació ciutadana. A més, la dificultat d'assegurar els drets de les persones afavoreix l'aparició de problemes polítics i administratius.

4.2. En els infants

No invertir en els infants que es troben en situacions d'adversitat és expulsar-los de les oportunitats d'integració social en el moment del cycle vital en què aquestes oportunitats poden ser més ben aprofitades, a més de contribuir a un futur augment de problemes que possiblement es manifestaran en la vida adulta.

Una de les qüestions observades en els darrers quatre anys són les conseqüències de l'exclusió social en la salut mental dels infants. Segons Xavier Bernal, ex adjunt al Síndic de Greuges per la Defensa dels Drets dels Infants, el 50% dels infants tutelats visiten centres de salut mental.

Créixer en situació de '**pobresa relativa**', és a dir, tenint les necessitats bàsiques cobertes però sent el nivell d'ingressos de la família substancialment menor que el de la major part de la població, destrueix el benestar, la integració social i l'autoestima del nen, redueix les oportunitats d'aprenentatge i desenvolupament, i augmenta la impressió personal de vulnerabilitat, la qual cosa pot provocar trastorns de conducta.

Créixer en condicions de '**pobresa absoluta**', en què el nivell d'ingressos de la família no permet satisfer les necessitats bàsiques, té conseqüències fins i tot més greus, fins el punt de posar en risc la supervivència del nen i la seva salut.

EMPOBRIMENT I FAMÍLIES: línies vermelles i mesures urgents

L'etapa que va del naixement als sis anys és fonamental per al desenvolupament humà i determina intensament la constitució bio-psicològica adulta; és a dir, la capacitat de fer front als reptes i vicissituds de la vida de manera més o menys satisfactòria, així com el que podríem anomenar de manera genèrica la salut mental de l'individu. És per això que una bona criança en aquesta etapa inicial de la vida és la millor protecció davant la possibilitat de desenvolupar un trastorn mental.

5. Mesures urgents: Reclamem justícia social

Demanem respostes clares per **millorar la situació de les famílies empobrides i evitar una exclusió sense retorn**, com a punt prioritari, urgent i imprescindible. En aquest sentit, plantegem:

- 5.1. Considerar la inversió en prevenció** una mesura d'estalvi en clau de futur.
- 5.2. Dedicar més recursos a polítiques socials adreçades a la família i a la infància**, per tal de tenir una visió integral del problema familiar i social i no continuar a la cua dels països europeus.
- 5.3. Optimitzar els recursos existents** per cobrir les necessitats bàsiques de la persona abans de crear-ne de nous.
- 5.4. Agilitzar les prestacions d'ajut a la família i restablir aquelles que han estat suprimides.** Reduir els tràmits administratius i els terminis de resolució d'expedients per evitar inseguretats, angoixes i problemes de salut en els adults, que tenen una repercussió directa en l'infant.
- 5.5. Donar suport a la família per accedir a un habitatge** i ajuts per cobrir les necessitats dels fills quan els pares no poden fer-ho (Llei dels Drets i les Oportunitats de la infància i l'adolescència; Observació General núm. 7 (2005) de la Convenció sobre els Drets del Nen, Comitè dels Drets del Nen de Nacions Unides)
- 5.6. Potenciar la complementarietat dels serveis** oferts per les entitats socials, evitar duplicitats i assegurar l'adequat finançament amb convenis que garanteixin la continuïtat dels serveis.
- 5.7. Aportar mesures per treballar de forma coordinada** entre Administració i Tercer Sector Social.

EMPOBRIMENT I FAMÍLIES: línies vermelles i mesures urgents

6. En conclusió

Cal donar resposta a les necessitats que sorgeixen per tal de **preservar la família com a base de la societat present i futura**. És tracta d'un espai de coresponsabilitat social en què l'administració pública i les entitats civils tenim un paper clau.

A partir de l'anàlisi exposat, fem una **crida a la coresponsabilitat de polítics, sindicats, empreses i societat en general** per actuar, en bloc i en col·laboració amb el Tercer Sector Social, contra l'empobriment de la nostra societat. Demanem la implicació de tots els agents en les tasques de **sensibilització, prevenció, atenció social i psicològica, acció comunitària, i col·laboració en l'optimització dels recursos**. La millora de les condicions de vida de les famílies més desfavorides ha d'evitar que situacions conjunturals esdevinguin desencadenants d'exclusió social.

La sortida de la crisi ha de trencar amb l'empobriment progressiu i en constant augment. Ens hi juguem tota una generació de la societat del segle XXI.

Barcelona, Maig 2014

Professionals i entitats membres de la Comissió de Famílies

Lita Álvarez, Fundació Quatre Vents | Eva Mosquera i Marta Galligó, Associació Intress | Anna Montes, Associació "in via" | Julià Lombardo, Fundació Marianao | M. Pau Martínez i Fran Viedma, Salesians St. Jordi | Anna Sunyer, Fundació Plataforma Educativa-Resilis | Eva Ezcurra i Teresa Crespo, Associació Ventijol | Nausica Castelló, Associació Benestar i Desenvolupament | Xavi Loza, Fundació La Vinya | Mireia Navarro, Associació Catalana d'Integració i Desenvolupament Humà | Àngels Martínez de Castilla, Associació Salut i Família